

Az egészségügy megszólítási változatai az internetes metadiskurzusok tükrében*

Variations of address forms in health care on the basis of social media's metadiscourses

The aim of the study is to present problems and variations of address forms used in health care based on internet conversations; moreover, to point out the possibilities of examining social media's conversations as metadiscourses. The results of the qualitative content analysis prove that addressing of patients involves more linguistic problems in asymmetric communication situations than addressing of doctors. Regarding the addressing of doctors the importance of role marking is clear, while in the case of patients the attitudes of confidential and affectionate address forms are contradictory.

Keywords: address forms, health care communication, internet conversations, metadiscourses

A tanulmány célja, hogy az egészségügyben használt megszólítások problémáit, változatait internetes társalgások alapján mutassa be, rámutatva az internetes társalgás mint metadiskurzus vizsgálatának módszertani lehetőségeire. A kvalitatív tartalomelemzés eredményei azt igazolják, hogy az egészségügy aszimmetrikus kommunikációs helyzeteiben a betegek megszólítása több nyelvi problémával jár, mint az orvosoké. Az orvosok megszólítását tekintve egyértelmű a szerepjelölés fontossága, de kérdéses a tudományos fokozatok jelölésének szükségessége; betegek esetében pedig ellentmondásos a bizalmas, kedveskedő megszólítások használatának megítélése.

Kulcsszavak: megszólítások, egészségügyi kommunikáció, internetes társalgás, metadiskurzus

1. Bevezetés

Az internet társalgási lehetőségei (fórumok, vélemény- és tapasztalatmegosztó, közösségi oldalak) teret nyújtanak arra, hogy nyelvi-nyelvhasználati kérdésekkel kapcsolatban is nyilvánosan hozzáférhető párbeszéddek bontakozzanak ki. A tanulmány célja, hogy az egészségügyben használt megszólítási formák változatait, használatuk problémáit, illetve a hozzájuk kapcsolódó beszélői értelmezéseket egy, a kérdést tárgyaló internetes társalgás mint metadiskurzus elemzése alapján mutassa be. A dolgozat célkitűzése kettős: amellet, hogy képet kíván nyújtani az egészségügyben használt megszólítások használatának megítéléséről, társas értékéről, igyekszik rámutatni az alkalmazott módszer, az internetes metadiskurzusok tartalomelemzésének lehetőségeire is. A tanulmány először tömören bemutatja a megszólításkutatás és a metadiskurzusok elemzésének kapcsolódó elméleti kérdéseit (2), majd a kutatási módszer és a feldolgozott nyelvi anyag jellemzőit (3); az eredmények tárgyalása során pedig értelmezi a feldolgozott társalgásnak a megszólításokra vonatkozó vélekedéseit (4).

2. A kutatás elméleti hátttere

A kutatás a megszólítások empirikus vizsgálatának hagyományaihoz kapcsolódik, kiegészülve a metadiskurzusok elemzésének lehetőségeivel.

* A tanulmány a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatásával készült.

2.1. A megszólításkutatás szemlélete és módszerei

A megszólításkutatás korai értelmezéseiben objektivista kiindulópont érvényesült, amely szerint a nyelvi forma tükrözi a társadalmi viszonyokat, mintegy a társas valóság nyelvi leképezése (pl.: Brown–Gilman 1960, Brown–Ford 1981). Ez a megközelítés a társas jelentések stabilitásának képzetére épül, gyakran alkalmazott módszere a kérdőív, azaz a nyelvhasználók önbevallása alapján térképezi fel a szokásrendet, az eredmények értelmezése során azonban a társas jelentés tulajdonítása kutatói tevékenység eredménye, előre kijelölt változók, tipikusan a hatalom-szolidaritás, bizalmasság-távolságtartás tényezői alapján. A megszólítások újabb, társas konstruktivista megközelítése szerint a viszonyok nyelvileg alakíthatók, maguk a megszólítások is hozzájárulnak egy-egy helyzet alakításához (vö. Eckert 2000, Bartha–Hámori 2010). Ezzel összhangban a kérdéskör kutatásának módszerei is változnak (vö. Clyne–Norrby 2009, Norrby–Wide 2015; Ballagó 2016). A megszólítás mint társas gyakorlat vizsgálatában a fókuszcsoporthoz beszélgetések, interjúk és más, a kérdéskört tematizáló metadiskurzusok vizsgálata azért célravezető, mert alkalmazásuk révén a társas jelentés tulajdonítása a beszélői attitűdök, értéktulajdonítások feltárásának eredményeként valósulhat meg. A beszélői reflexiók figyelembe vételével az értelmezésbe bevont változók köre is bővül, szerepet kap a bizalmasság, barátságosság, az involválódó, közelítő jelleg, a távolságtartás, a tiszteletadás, távolító jelleg és a hierarchia, a szolidaritás, a hatalom és számos más, az adott helyzettől függő változó is.

2.2. A metadiskurzusok elemzése

A nyelvhasználatra vonatkozó tudás, megnyilatkozások és diskurzusok vizsgálata a nyelvtudomány több területén, különböző kiindulópontokból került előtérbe az elmúlt évtizedekben (vö. Hámori 2019). A metapragmatikai reflexiók bármely szintjének vizsgálata olyan perspektívát kínál, amely rálátást enged arra, hogy az egyes társadalmi gyakorlatok résztvevői miként értelmezik a saját viselkedésüket. Az egyes nyelvhasználati jelenségekre vonatkozóan az adott társas interakcióktól térben és időben is elkülönülő, önálló metadiskurzusok jöhetnek létre (vö. Craig 1999: 21). Önálló metadiskurzusnak tekinthetők az olyan szövegek, amelyek tárgya a nyelv, a nyelvhasználat módja, különböző nyelvi, azon belül a pragmatikai jelenségek működése (vö. Németh–Kádár–Haugh 2016). Ilyen metadiskurzusok valósulnak meg a tudományos kutatásban, az ismeretterjesztő tudományközvetítésben, a tananyagokban, a tankönyvekben, az illemtanokban, de a nyelvi témákat tárgyaló hétköznapi társalgásokban is.

Az egyes nyelvi jelenségek különböző mértékben észlelhetők és hozzáférhetők a nyelvi reflexió számára (Niedzlski–Preston 2009), a nyelvi udvariasság, illetve a megszólítások kérdése ezen belül kifejezetten gyakran válik témává a különböző metadiskurzusokban. Ez a problémakör a hétköznapi nyelvhasználói vélekedésektől kezdve, az előíró, tanácsadó célzatú illemtanokon és az iskolai oktatás tananyagain át a tudományos kutatásokig érdeklődésre tart számot, ezért számos különböző metadiskurzív gyakorlat kapcsolódik hozzá (vö. Ludányi 2018, Domonkosi 2019a). A kérdéskörre vonatkozó spontán metadiskurzusok elemzése olyan kutatási módszer, amely hozzáférhetővé teszi az nyelvhasználók elgondolásait és ideológiáit.

3. A kutatás módszere és anyaga

Az egészségügyben használt megszólításokra vonatkozó hétköznapi, online társalgásokat internetes keresőkkel a *megszólítás*, *orvos-beteg*, *egészségügy* kulcsszavakra rákeresve tekintetem át, összevetve más közléshelyzetek hasonló kérdésfelvetéseivel. A feltárt metadiskurzusok közül egyet részletesen, kvalitatív tartalomelemzéssel dolgoztam fel.

3.1. Az internetes metadiskurzusok elemzése mint vizsgálati módszer

A nyelvhasználói reflexiók megjelenésének speciális terét jelentik az internetes fórumok, vélemény- és tapasztalattmegosztó oldalak társalgásai. Ezekre a párbeszédre jellemző a saját tapasztalatok megosztása, általánosítása, de jelen van a normákra, szokásokra való hivatkozás is. A metapragmatikai tudatosság ezekben az esetekben nem egy adott interakció működésében érhető tetten, hanem a kérdéses nyelvi tevékenységhez kötődő jelenségek visszamenőleges, illetve általános értelmezésében (Németh–Kádár–Haugh 2016: 8).

Az internetes társalgások működése sok szempontból a fókuszcsoporthoz beszélgetésekhez hasonlítható, hiszen éppen olyan hétköznapi beszélgetések, mint amelyeket az adott módszer modellezni próbál (Vicsek 2006), ráadásul nem a kutató által előidézett kérdéseket tesznek problémává, ezáltal hitelesebben jelzik a közösségi gyakorlatok működését. Az egymással párbeszédbe lépő vélemények révén a közösségi tudás ezekben a helyzetekben összetett, diszkurzív jelenségként mutatkozik meg.

Az egészségügy megszólításaira vonatkozó internetes társalgások olyan metadiskurzusok, amelyekben a beszélők megnyilatkozásai a nyelvi tevékenységre és az ahhoz kapcsolódó társas jelentésekre vonatkoznak: a megnyilatkozók kifejtetten reflektálnak arra, hogy a megszólításokat milyen társadalmi és közösségi minták irányítják, és hogy a diskurzus szereplői hogyan viszonyulnak azokhoz. A társalgások spontán módon közölt szubjektív nyelvi adatai révén már maguk a megjelenő témák is képet adnak arról, hogy melyek azok a nyelvi jelenségek, amelyek valóban foglalkoztatják a nyelvhasználókat. Ennek köszönhetően megkerülhető a direkt módszereknek, a kutatók által kiváltott, interjúhelyzetben (Spencer-Oatey 2011) megszülető metapragmatikai közléseknek az az ellentmondása, hogy olyan attitűdöket, nyelvi problémákat, értelmezéseket is a felszínre hozhatnak, amelyek a kérdésig nem is léteztek. Az internetes társalgásokban az interjúvezetőt a kiinduló bejegyzés, kérdés helyettesíti, kijelöli ugyanis a témát, a hozzászólóknak pedig lehetőségük van kifejtetni a hozzá kapcsolódó véleményüket.

Az egészségügyi kommunikációt tekintve a metadiskurzusok elemzése azért is tűnik különösen hatékony és fontos módszernek, mert az internetes társalgások számos adatot, vélekedést tesznek hozzáférhetővé ezen a közvetlenül nehezen kutatható, kevés vizsgálati eredménnyel rendelkező területen (Domonkosi–Kuna 2015, Kuna 2016, Csiszárík–Domonkosi 2018).

3.2. A vizsgálat anyaga

Az egészségügy megszólításaihoz kapcsolódó problémák jellegére és jelenlétére a *gyakorikérdések.hu* oldalon (l. Források [1]) megjelenő kérdések és válaszok alapján mutat rá a vizsgálat, ugyanis ez egy olyan oldalnak tekinthető, amelyen a hétköznapi kérdésfelvetések soka-sága jelenik meg a közösségi tudásra épülve.

Emellett a kulcsszavas keresések eredményei közül egy nagyszámú hozzászólással rendelkező Facebook-társalgást választottam ki, amely a *24.hu* oldalán Gyarmati Andreának az orvosi kommunikációról szóló, 2017. május 13-án megjelent cikkéhez fűzött megjegyzésekből áll (l. Források [2]). A társalgás kiinduló posztját jelentő írásban az egészségügy aszimmetrikus megszólítási helyzete egyrészt a pozícióra utaló megszólítást megkövetelő orvosi magatartás, másrészt az egyenlőtlenségre reagáló beteg viselkedése, illetve a beteget partnereként kezelő orvosi attitűd eszménye révén jelenik meg. A *24.hu* Facebook-oldalán nyilvánossá tett és kommentelhető szövegre számos reakció, 146 hozzászólás érkezett. Ezt a társalgást kvalitatív tartalomelemzéssel dolgoztam fel, kódolva a benne található, a megszólításokra, illetve a hozzájuk kapcsolódó viszonyulásokra utaló metajelenségeket.

3.3. Az internetes társalgások szövegeiben vizsgált metapragmatikai utalások

Az egészségügy megszólítási formáira vonatkozó metadiskurzusok anyagában különböző típusú metapragmatikai jelenségeket vettem számba és kódoltam a vizsgálat során.

Összegyűjtöttem, hogy (i) milyen megszólítási formák, illetve kapcsolattartási helyzetek viszonyok válnak a reflexió tárgyává; kódoltam azt is, hogy (ii) milyen megnyilatkozástípusba épülve reflektálódnak az egyes jelenségek, azaz például kérdés, tanácskérés, tanácsadás, véleménykifejtés vagy panasz formájában jelennek meg. Emellett vizsgáltam azt is (iii), hogy milyen szokások és viszonyulások válnak kifejtetté (pl.: *szoktam, zavar, nem tudom értelmezni, szánják valamilyennek*), illetve hogy (iv) a társas jelentés értelmezésében milyen értékek és társas változók jelennek meg (pl. *illendő, bántó, lekezelő, megfelelő*).

4. Eredmények: az egészségügy megszólítási problémái az internetes metadiskurzusokban

4.1. A metadiskurzusok típusai, fő kérdései

A *gyakorikerdesek.hu* problémafelvető, tanácskérő oldalán az egészségügy megszólítási helyzeteire vonatkozó reflexiók meglehetősen ritkának számíthatnak. 2019. április 10-én keresőkkel vizsgálva összesen 4 az orvosok megszólítására vonatkozó kérdések száma, a betegek megszólításának kérdése pedig egyáltalán nem kerül elő kérdésként (l. Források [1]). Ezzel összevetve a tanárok, felsőoktatásban oktatók megszólításának kérdése több mint 50 kérdésfelvetésben szerepel (vö. Domonkosi–Ludányi 2018). A betegek megszólításának kérdései az internetes társalgásokban valószínűleg azért nincsenek jelen, mert az orvosi munkához tartozva, szakmaibb metadiskurzusokban, intézményi szabályzatokban, szakmai fórumokon válnak kifejtetté (vö. Domonkosi 2019b). Az orvosok megszólítására vonatkozó kérdések kisebb számának oka pedig valószínűleg a szerepet jelölő, általános érvényű *doktor úr, doktornő* megszólítások használatának általános elfogadottsága.

Az a néhány kérdés, amely az orvosok megszólítására vonatkozik, egyrészt az írásbeliség nyelvi megoldásainak szabályozott jellege miatt vetődik fel, másrészt két esetben is a magasabb rangú, illetve tudományos fokozattal rendelkező orvosok megszólításában jelent problémát az, hogy szükséges-e a rang, a státusz jelölése, vagy megfelelő a szerepre utaló általános forma is:

- (1) *Fontos a megszólítás? Gáz, ha a dokimnak csak sima „doktor urat” mondok, nem pedig „főorvos urat”? Másoktól hallom, hogy „főorvos úrnak” szólítják, a dokijaikat.* [3]

Az orvos és a beteg közötti aszimmetrikus és hierarchikus viszony miatt az összes társas helyzetet tekintve itt mutatható ki a legkevésbé a tegeződés terjedése. Az orvosok megszólításának problémái között egy olyan dilemma is megjelenik, hogy a magánorvosi praxisban, közvetlenné váló kapcsolattartásban mi lehet a megszólítás formája, a tegeződő viszony egyértelműen keresztnévi megszólítással jár-e együtt:

- (2) *A fogorvosnőmmel kb. egyidősek vagyunk és néhány kezelés után átváltott tegeződésbe. Azóta tegeződünk. Sok közös ismerősünk is van. Előfordult, hogy a városban összefutottunk és váltottunk néhány szót egymással. Annyira közeli ismerősök azért nem vagyunk, úgy érzem, hogy a nevén szólítsam, ilyesmi nem került szóba közöttünk. Kellene neki telefonálnom időpontért, és nem tudom, hogy szólítsam meg a telefonban.* [4]

A betegek megszólításának problémái kérdésként, dilemmaként egyáltalán nem jelentek meg ezen a tanácskérő oldalon, ilyen jellegű metapragmatikai megjegyzéseket inkább egészségüggyel kapcsolatos cikkek, tematikus problémafelvetések alatt szerveződő társalgásokból hoztak elő a keresők. Részletes tartomelemzésre ezek közül egy olyan diskurzust választottam ki, amelyben az orvosok és a betegek megszólításának alapkérdései is előkerültek. Ezeknek a párbeszédeknek a reflexiói alapján a betegek megszólításában alapvetően a bizalmasnak tartott, így akár az orvosi kommunikáció közelítő stratégiájának

részeként is értelmezhető megszólítási módok, azaz a keresztnévi formák, *néni*, *bácsi* elemek és a különböző családi megszólítások (pl. *mama*, *papa*, *anyuka*) kiterjesztett használata tűnik igen ellentmondásos, akár erőteljes érzelmi reakciókat is kiváltó megítélésűnek.

4.2. Az orvosok és betegek megszólításának kérdése a vizsgált társalgásban

Gyarmati Andrea cikke olyan társalgást indított el (1. Források [5]), amely mind az orvosok, mind a betegek megszólítási formáit tekintve előhívta a legtipikusabb kapcsolattartási problémákat. A cikk címében is szereplő *adjunktus úr* forma felvetette az orvosoknak a státuszra, rangra utaló megszólításaiból adódó kérdéseket. A kibontakozó párbeszédben a rangra, pozícióra utaló megszólításokra reflektálva, minden esetben ezek szükségtelensége, túlzó mivolta kerül említésre.

- (3) *Engem valahogy nem tudnak meghatni ezek a fokozatok, hogy főorvos, adjunktus, prof. Nekem a Doktor Úr a legszebb megszólítás, és a tiszteletet nem a titulus miatt kell kiérdemelni.* [5]

A vizsgált társalgásban a betegek megszólításának módja tipikusan az orvos viselkedésével, lekezelő, bántó vagy barátságos, közelítő magatartásával összekapcsolódva, annak jelölőjeként értelmeződik. A cikkben kifejtett odaforduló orvosi viszonyulás mint követendő példa jelenik meg. 29 megnyilatkozásban van valamilyen módon jelen az egyetértés kifejezése, az empátiaigény jelzése:

- (4) *Nagyon jó, hogy vannak még így gondolkodó, viselkedő orvosok .Jó volt olvasni. A mindenható orvos, nővér nem segít a gyógyulásban!!!* [5]

A betegek megszólításának problémája erőteljes érzelmeket mutató hozzászólásokat is kivált. A felkiáltások, a nagybetűsítő írásmód, az aposztrofikus kifordulás a konkrét diskurzustól és az orvosok általános érvényű közvetlen megszólítása is érzelmi telítettséget mutat:

- (5) *Na pökhendi Dr. urak! Így is lehet viselkedni!!! Hisz a beteg is Emberből van!!!* [5]

A betegek megszólításában jelen lévő, de problematikus elemek tipikusan a hozzászólók saját egészségügyi tapasztalatainak, élményeinek felidézése révén vonódnak bele a társalgásba. A megjelenő, nem megfelelőnek ítélt nyelvi elemek között szerepel a keresztnévi megszólítások használatának kérdése:

- (6) *Még a 80-as években történt, egy doktornő lemártázott engem, én meg visszamáriáztam őt, holott előtte doktornőnek szólítottam. Hát olyan elkerekedett doktorszemeket még nem láttam :D.* [5]

Informális stílusa, bizalmas jellege, sőt az életkorra utaló szerepe miatt is sok indulatot mutat a kommentárokból a *néni*, *bácsi* elemű megszólításokhoz való viszonyulás:

- (7) *Tegnap történt. Sebészeti ellátás közben megkérdezte az orvos, „hogyma szólíthatom? Gyula bácsi vagy Rafael bácsi?” „Doktor úr, szólítson csak egyszerűen Lukács úrnak”. Vajon meg sértettem? (...) Engem már a „bácsi” is meglepett. Ti. a doktor úr egy jó ötvenes volt. Furi lett volna azt mondani, hogy doktor bácsi!* [5]

A forma bizalmas jellegére, eredetileg a családi megszólításként való használatára utal a (8) példa reflexiója:

(8) *Én egyszer a tőlem talán 15 évvel fiatalabb orvostól megkérdeztem, hogy rokonok lennénk-e, hogy lenénizett... pedig 50 se voltam. [5]*

A szülői szerepre utaló megszólításokat (*anyuka, anya, apuka*) néhány hozzászólás elfogadhatónak tartja, de a bevett gyakorlat ellenére több megnyilatkozó bántónak, elszemélytelenítőnek ítéli:

(9) *És sokszor mennyire megalázóan tudják mondani, mintha az valami szégyellni való bélyeg lenne. Érdekes, hogy Andrea voltam, míg infúzió lógtam 12 órát, a műtőben is, de az őrzőben már „Anyuka, van nekem elég dolgom, majd reggel hétkor kihozzák a gyereket”. [5]*

Néhány esetben megjelenik a reflexiókban annak a felismerése is, hogy a gyakorlatban nőkhöz fordulva gyakrabban használatosak a bizalmasnak minősülő megszólítási formák (vö. Domonkosi 2018):

(10) *Vagy a másik verzió, hogy a férfiakat urazzák, a nőket meg nénizik, vagy szimplán a keresztnévükön szólítják, és nemcsak a kórházakban. Na, ettől is ki tudok akadni. [5]*

A nem megfelelőnek tartott megszólítási formákhoz kötődő véleményekben, érvelésekben egyértelműen a kölcsönösségre, a szimmetrikus kapcsolattartási módokra vonatkozó igény fogalmazódik meg:

(11) *Őn hogyan szólítja meg az orvost? Doktornő/úr? Akkor visszafele is az lenne az illő, hölgyem, asszonyom, uram. [5]*

A bizalmas formákat nem megfelelőnek tartó vélekedésekben többször is szerepet kap a más kultúrákra, más nyelvi gyakorlatokra való hivatkozás is:

(12) *Én Németországban dolgozom, ápolónő vagyok, de ha valakit leanyukáznék, lenéniznék, lebácsiznék, simán kirúgnának a munkahelyemről. [5]*

A megszólítási formáknak tulajdonított fontos szerepet mutatja, hogy a társalgásban erőteljes, az orvos viselkedését érzelmi töltettel bemutató minősítések is előfordulnak:

(13) *A bácsizás, nénizés a leggusztustalanabb lesajnáló, alárendelő dolog, amit egy orvos tehet a beteggel. [5]*

A nyelvhasználati tudatosságnak igen magas fokát mutatja az a hozzászólás, amely a szándék és a hatás ellentmondására, a közelítés vs. lekezelés paradox helyzetére reflektál, felismerve, hogy a közelítés egyoldalúsága, csak az orvos, a fölérendelt fél számára adott lehetősége teremti meg a bizalmas formák kettős megítélését:

(14) *Ez a bácsizás, nénizés elég lekezelő... Azt gondolom, hogy nővérek, orvosok mégsem annak szánják, inkább valami miatt azt hiszik, hogy az ilyen megszólítás a kedvesebb. Pedig nem az, sőt illetlenség bárkit nénizni, bácsizni anélkül, hogy ebben megegyeznének. [5]*

Az erőteljes érzelmi viszonyulást mutató nyelvi elemek a vizsgált szövegben tipikusan a jelenlegi gyakorlattal való elégedetlenséget jeleznek (pl.: *zavar, bánt, kiakadok*).

5. Összegzés

A vizsgált metadiskurzusok azt mutatják, hogy az orvosok megszólítása csak speciális helyzetekben okoz nyelvi bizonytalanságot, főként a rangra, státuszra utaló megszólítások szükségességét illetően. A betegek megszólítását tekintve azonban nagymértékben megoszló vélekedések figyelhetők meg, sokszor érzelmileg telített, indulatos, panaszos megnyilatkozásokba ágyazva, ugyanis a bizalmas, közvetlen nyelvi elemek használata a reflexiók többsége szerint nem megfelelő.

Az internetes társalgások metadiskurzusként való elemzése rámutatott, hogy az önkéntesen kifejtett reflexiók, szubjektív nyelvi adatok feldolgozása számos hozadékkal járhat az egészségügyi kommunikáció nehezen kutatható területén. A spontán problémafelvetés, a csoportdinamika révén kibomló adatok hitelesen mutatják a vélekedéseket és a társas jelentésekhez kapcsolódó sémákat. A metaadatok mennyisége és kifejtettsége pedig alkalmas és további módszertani lehetőséget biztosít arra, hogy a megszólításokhoz kapcsolódó társas jelentések a későbbiekben kvalitatív tartalomelemző szoftverekkel is feldolgozhatóvá váljanak (vö. Kuna–Hámori 2019).

Irodalom

- Ballagó J. 2016. Metapragmatikai tudatosság – A tegező és a nem tegező formák az oktató és a hallgató közötti kommunikációban. In: Bagyinszki Sz., P. Kocsis R. (szerk.) *Anyanyelvünk évszázadai 2*. Budapest: ELTE Magyar Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai, Dialektológiai Tanszék. 185–202.
- Bartha Cs., Hámori Á. 2010. Stílus a szociolingvisztikában, stílus a diskurzusban. *Magyar Nyelvőr* 134. évf. 3. szám. 298–321.
- Brown, R., Gilman, A. 1960. The pronouns of power and solidarity. In: Sebeok, Thomas A. (ed.) *Style in Language*. Cambridge: MIT Press. 253–276.
- Brown, R., Ford, M. 1961. Address in American English. *Journal of Abnormal and Social Psychology* 62. vol. 2. num. 375–385.
- Clyne, M., Norrby, C., Warren, J. 2009. *Language and Human Relations. Styles of Address in Contemporary Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Craig, R. T. 1999. Metadiscourse, theory, and practice. *Research on Language and Social Interaction* 32. vol. 1–2. num. 21–29.
- Csiszárík K., Domonkosi Á. 2018. A gyógyító-beteg viszonylat megszólítási változatai egy mozgásszervi rehabilitációs osztály gyakorlatközösségében. *Acta Universitas de Carolo Eszterházy Nominatae XLIV. Sectio Linguistica Hungarica*. 109–128.
- Domonkosi Á. 2018. A megszólítások és a nemi szerepek konstruálása. *Performa* 7. Elérhető: performativitas.hu/a_megszolitasok_es_a_nemi_szerepek_konstrualasa (Utolsó letöltés: 2019. június 11)
- Domonkosi Á. 2019a. A kutatásról a tanácsadásig, az illetmantól az adatokig – diskurzusok a nyelvi kapcsolattartásról. *Filológia* 10. évf. 1–2. szám. 77–85.
- Domonkosi Á. 2019b. „...azt szoktam mondani: én így tudok Önnel dolgozni, magázódva...” Metadiskurzusok a terápiás gyakorlat megszólításairól. In: Laczkó K., Tátrai Sz. (szerk.) *Kontextualizáció és metapragmatikai tudatosság*. Budapest: Eötvös József Collegium. 335–357.
- Domonkosi Á., Kuna Á. 2015. A tetszikelés szociokulturális értéke. A tetszikelő kapcsolattartás szerepe az orvos-beteg kommunikációban. *Magyar Nyelvőr* 139. évf. 1. szám. 39–63.

- Domonkosi Á., Ludányi Zs. 2018. Írásbeli kapcsolattartás a hallgató-oktató viszonyban: szokásrendek és problémák a nyelvi reflexiók tükrében. *Acta Universitatis de Carolo Eszterhazy Nominatae Sectio Linguistica Hungarica XLIV*. 89–107.
- Eckert, P. 2000. *Linguistic variation as social practice*. Oxford: Blackwell.
- Hámori, Á. 2019. A metanyelvi és metapragmatikai tudatosság óvodáskorban: 6 éves gyermekek társalgásainak metapragmatikai elemzése. In: Bóna J., Horváth V. (szerk.) *Az anyanyelv-elsajátítás folyamata hároméves kor után*. Budapest: Eötvös Kiadó. (Megjelenés alatt.)
- Kuna Á. 2016. Hogy tetszik lenni? Hogy vagyunk, hogy vagyunk? A közelítés nyelvi stratégiái az orvos-beteg találkozásokon. *Magyar Orvosi Nyelv* 16. évfolyam. 2. szám. 75–79.
- Kuna Á., Hámori Á. 2019. „Hallgatom, mi a panasz?” A metapragmatikai reflexiók szerepei és mintázatai az orvos-beteg interakciókban. In: Laczkó K., Tátrai Sz. (szerk.) *Kontextualizáció és metapragmatikai tudatosság*. Budapest: Eötvös József Collegium. 215–239.
- Ludányi Zs. 2018. A hallgató-oktató írásbeli kapcsolattartás nyelvi problémái internetes fórumok metadiskurzusaiban. *Alkalmazott Nyelvészeti Közlemények* 13. évfolyam. (Megjelenés alatt.)
- Németh L. A., Kádár Z. D., Haugh, M. 2016. Nyelvi udvariasság/udvariatlanság és metapragmatika. *Filológia.hu* 6–7. évf. 1–4. szám. 4–27.
- Niedzielski, N., Preston, D. 2009. *Folk Linguistics*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Norrby, C., Wide, C. (eds.) 2015. *Address practice as social action: European perspectives*. UK: Palgrave Macmillan.
- Spencer-Oatey, H. 2011. Conceptualising 'the relational' in pragmatics: Insights from metapragmatic emotion and (im)politeness comments. *Journal of Pragmatics* 43. vol. 3565–3578.
- Vicsek L. 2006. *Fókuszcsoport. Elméleti megfontolások és gyakorlati alkalmazás*. Budapest: Osiris Kiadó.

Források

- [1] Gyakori kérdések és válaszok. www.gyakorikerdesek.hu (Utolsó letöltés: 2019. június 13.)
- [2] Gyarmati A. 2017. Talán adjunktus úr, ha szabad kérnem. *24.hu*. <http://24.hu/poszt-itt/2017/05/13/dr-gyarmati-andrea-talan-adjunktus-ur-ha-szabad-kernem/> (Utolsó letöltés: 2019. június 13.)
- [3] www.gyakorikerdesek.hu/gyerekvallalas-neveles__terhesseg__1558615-fontos-a-megszolitas-gaz-ha-a-dokimnak-csak-sima-doktor-urat-mondok-nem-ped (Utolsó letöltés: 2019. június 13.)
- [4] www.gyakorikerdesek.hu/kultura-es-kozossseg__szokasok-etikett__9032842-ha-a-fogorvossal-tegezodunk-o-ajanlotta-fel-nem-ismerem-mashonnan-az-assziszt (Utolsó letöltés: 2019. június 13.)
- [5] www.facebook.com/24ponthu/posts/1477286992322227 (Utolsó letöltés: 2019. június 13.)